

בלבבי משכן אבנה

לאנשים שרוצים להתקדם בחיים

סיפור ולקחו

תצמח על אדוני המלך באחרית הימים הנה ימים באים אשר יבוא אברם וזרעו ובני ביתו להלחם עם אדוני המלך ויכו את כל צבאות המלך וחיליו ואשר ראית אשר ברחת עם שלשה אנשים אשר כמוך ונמ־לטת זה אשר תנצל לבדך עם שלשה מל־כים ממלכי הארץ אשר יהיו עמך במלחמה. ואשר ראית את הנהר שב לביצה כבתהילה וינקר אפרוח את עין המלך, אין זה כי אם זרע אברם אשר יהרוג את המלך באחרית הימים זה חלום אדוני המלך וזה פתרונו ואמת החלום ונכון הפתרון אשר פתר לך עבדך... וישלח המלך מעבדיו בסתר ללכת לתפוש את אברם ולהביאו לפני המלך להמיתו. ואליעזר עבד אברם אשר נתן לו המלך היה בעת ההיא היה שם לפני המלך וישמע את אשר יעץ אנוקי את המלך ואת אשר דבר המלך להמית את אברם, וימהר אליעזר ויצא משם וירץ וילך אל אברם טרם הגיעו עבדי המלך אל אברם ויאמר אליע־זר לאברם, מהר, קום המלט על נפשך ולא תמות ביד המלך כי כזה וכזה ראה המלך בחלום על אודותיך וכזה וכזה פתר לו אנו־קי וכזאת וכזאת יעץ אנוקי את המלך עליך. וישמע אברם בקול אליעזר וימהר אברם וירץ בנפשו אל בית נח ושם בנו ויתחבא שם וימלט. ועבדי המלך באו בית אברם ויבקשו את אברם ולא מצאוהו ויבקשו בכל הארץ ואין וילכו ויבקשו בכל הדרך ואין... גם יעקב אבינו כשנמלט מפני עשו אחיו, הלא ברח לבית מדרשם של שם ועבר.

הנה כי כן הוראה לדורות יש כאן, הוראה מן האבות הקדושים, אין לנו מפלט כי אם בחיק התורה הקדושה.

בברכת שבת שלום, העורך

בפרשתינו מסופר בארוכה על 'תיבת נח', לא בכדי האריכה התורה בסיפור זה, שכן ענינו של 'תיבת נח' אינה רק הוראת שעה, אך הוראה לדורות היא, כי על כל צרה שלא תבוא על האדם ח"ו אין לו מפלט כי אם בבית המדרש בחיק התורה הקדושה, היא היא המצילה את האדם מכל הפגעים כולם.

יסוד לכך מצינו בפרשתינו, והננו להעתיק כאן בפניכם הקוראים היקרים סיפור מתוך ספר הישר, סיפור לא כל כך ידוע, וזה לשונו: "ויהי מקץ שנתים ימים לצאת אברם מן האש היא שנת שתיים וחמשים שנה לחיי אברם והמלך נמרוד יושב על כסא המלוכה בבבל. וישן המלך ויחלום והנה עומד עם חייליו וצבאותיו בעמק נגד כבשן האש אשר למלך, וישא עיניו וירא והנה איש דמות אברם יוצא מתוך הכבשן ויבא ויעמוד לפני המלך וחרבו שלופה בידו, וירץ האיש ההוא אל המלך בחרבו, וינס המלך מהאיש ההוא כי ירא, ויהי בנוסו, וישלך האיש על ראש המלך ביצה ותהי הביצה לנהר גדול ויטב־עו כל חילו בנהר ההוא וימותו כלם. והמלך ברח עם שלשה אנשים אשר היו לפניו וימ־לט. ויבט המלך באנשים ההם והנה לבושם לבוש מלכות כבגדי המלך והם בתואר וב־קומה כתואר המלך. ויהי בברחם וישב הנהר ההוא לביצה כבתחילה נגד המלך ויצא מהביצה ההיא אפרוח קטן ויבא לפני המלך ויעף על ראש המלך וינקר את עין המלך, ויחרד המלך מהמראה ההוא ויקץ משנתו ותתפעם רוחו ויירא ויראה גדולה מאד. ויהי בבקר ויקם המלך ממשכבו בבהלה ויצו ויביאו לפניו כל החכמים וכל החרטומים ויספר להם המלך את החלום, ויען חכם אחד מעבדי המלך ושמו אנוקי את המלך לאמר: אין זה כי אם רעת אברם וזרעו אשר

פרשת נח

"אחיד בשמיא ובארעא" - זה לעומת זה נח איש צדיק.

תחילה נעתיק את לשון הרב, ולאחר מכן נפשיט את הדברים למעשה.

וזה לשונו: כידוע, המידה הנקראת 'צדיק' היא בבחינה של "כי כל בשמים ובארץ" (דה"י א כט, יא) דמתרגמין "דאחיד בשמיא ובארעא". ונח, שהוגדר לפנינו הראשון בתורה כצדיק - "נח איש צדיק" - בהכרח שיש בו גילוי של בחינת "אחיד בשמיא ובארעא". מצד המהלך דקדושה, הרי שישנה אחדות בין שמים לארץ, סוד היחוד. אבל מאידך, אנחנו מוצאים כמו"כ בימי נח כח של "אחיד בשמיא ובארעא" של זה לעומת זה. בסוף פרשת בראשית (ו, א-ב) כתיב: "ויהי כי החל האדם לרב על פני האדמה, ובנות ילדו להם. ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טבת הנה, ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו" ופירש"י [והוא מחז"ל]: "בני האלהים - הם השרים ההולכים בשליחותו של מקום, אף הם היו מתערבים בהם". הרי שמתגלה כאן לפנינו כח "אחיד בשמיא ובארעא" במהלך של זה לעומת זה: שההולכים בשליחותו של מקום, אף הם היו מתערבים בהם, היה כאן 'אחיד בשמיא ובארעא' באופן של זה לעומת זה. המשך בעמ' 3

ירושלים	תל אביב	חיפה	NYC	CHICAGO	LA	PANAMA
7.16	6.36	5.25	7.14	6.38	5.42	7.14
6.37	5.33	6.18	5.47	4.48	6.10	5.40
6.24	5.48	4.43	7.10	6.30	5.29	

מן הנלמד בכולל-

מתוך שיעורו של מורנו ורבינו הרב איתמר שורץ שליט"א

שיעור כללי-פתיחה לסוגיית נזקי ממון

המעשה עצמו.

ולכן, במעשה נזק שיש לו משך זמן מסוים עד שקורה הנזק בפועל, מתי נגדיר שחל החיוב על הבעלים? אם אחריות הבעלים היא על התוצאה - אזי רק כאשר התוצאה קרתה בפועל, ואם האחריות היא על עצם המעשה אזי מהרגע הראשון של תחילת המעשה יש כאן מעשה המחייב.

וניתן נפק"מ לדבר (ואמנם אין זה נפק"מ מוכרחת אלא רק כנקודת חידוד בין שני הדרכים הנ"ל). הנה תנן במשנה לקמן, חש"ו פגיעתן רעה, אחרים שהזיקו אותם - חייבים, והם שהזיקו אחרים - פטורים. א"כ, הרי זה ברור שאם יהיה ממון לחש"ו וממונו הזיק, הדין הוא שהם פטורים. אולם בהגדרת פטורם של החש"ו יהיה נפק"מ בין הצדדים.

לפי הדרך הראשונה שהמחייב הוא ממונו שהזיק, א"כ מדוע חש"ו פטורים על נזקי ממונם, והרי ממונם הזיק? צ"ל שהפטור הוא מחמת הסברא ש"לא יהא ממונו חמור מגופו", וכשם שבנזקים שעושה החש"ו בעצמו הוא פטור, כך ה"ה בנזקי ממונו, אבל מצד עצם הסברא של חיוב ממונו המזיק מצד עצמו, היה מקום לבוא ולחייבו, שהרי סוף סוף ממונו הזיק, אלא שזה חידוש התורה שלא מטילים חיובי ממון על חש"ו. [ובאמת יש שיטות ראשונים שקטן שהזיק לכשיגדל חייב לשלם אפילו בדיני אדם, וכך היא שיטת רש"י].

אבל לפי הדרך השניה שהמחייב הוא מצד כך שמעשה הבהמה זה נקרא מעשה של הבעלים, הרי שבחש"ו אין כלל סיבת חיוב בנזקי ממונם, שמאחר שלחש"ו אין כלל יסוד של חיוב על מעשים שלהם שהרי הם לאו בני דעת, א"כ מאותו סיבה גם א"א לחייבם על מעשה ממונם לפי הדרך הזו שהמחייב הוא מפני שהמעשה מתייחס אל הבעלים עצמם.

ג. דרך שלישית מחודשת - העתקת החיוב מהממון שהזיק לבעלים

דרך נוספת שהוזכרה בדברי רבותינו (הגר"ח מטעלז (ריש ב"ק) בקצרה, וביתר הרחבה בשי-

ע"י ממוני. ולפי דרך זו, יסוד החיוב, הוא על ה"תוצאה", שמכיון שממונו הזיק וע"י כן נעשה כאן מציאות של חסר, התורה הטילה עליו להשלים את מה שחסר.

דרך אחרת ניתן לפרש, שחידשה תורה שמ"כיון שממונו שהזיק, אזי פעולותיו של ממונו מתייחסות אליו. כלומר, הגדרת הדבר, לא כמו בדרך הראשונה שמחמת התוצאה שבנזק שממונו החסיר לכן מוטל עליו להשלים, שזה רק יחס של תוצאה, אלא שכשם שפשוט וברור שמעשיו של האדם עצמו משתייכים אליו, כך חידשה התורה שגם מעשיו של ממונו משתייכים אליו.

נתבאר א"כ שני דרכים, האם יסוד החיוב מתחיל מתוצאת הנזק, או שישוד החיוב הוא בכך שמעשה הנזק עצמו מתייחס לבעל הממון. ולפי"ז בדקות יותר, יהיה גם נפק"מ מתי זמן החיוב תשלומין, שלפי הדרך הראשונה החיוב חל בזמן תוצאת הנזק, ולפי הדרך השניה החיוב חל בזמן המעשה עצמו.

ואמנם יש מקום לבוא ולדון בכל "אדם המזיק" מתי חל חיוב התשלומין, האם הוא חל רק בגמר מעשה הנזק שיש כבר את תוצאת המעשה, או שמעשה הנזק עצמו הוא המחייב, וא"כ בזמן המעשה עצמו כבר חל החיוב, ובודאי שלכאורה פשטות הדברים הוא, המחייב הוא בזמן מעשה הנזק עצמו.

אולם בממונו שהזיק יש מקום יותר לדון בזה, וכפי שנתבאר שיש שני דרכים לפרש את יסוד החיוב. כלומר, שאפילו אם נימא שבאדם המזיק החיוב הוא בעצם המעשה מ"מ בממונו המזיק יש לומר שהחיוב של הבעלים הוא רק להשלים את התוצאה, ומאחר שהמחייב הוא החסרון, הרי שלפ"ז יתכן שרק כאשר חל החסרון בפועל חל על הבעלים החיוב. אבל לפי הדרך השניה, שהגדרת הדבר היא שכאשר נפעל מעשה הנזק ע"י ממונו הדבר משתייך לבעלים, ונחשב כאילו שעשו בעצמם את הנזק, א"כ לפ"ז כמו שבאדם המזיק פשטות הדברים היא, שהחיוב חל בזמן המעשה עצמו, אזי גם במעשה נזק של ממונו שהדבר משתייך אליו ג"כ זמן החיוב הוא שעת

בעז"ה פתיחה לסוגיא של נזקי ממון, בחקירה שחקרו רבותינו, האם יסוד המחייב בנזקי ממונו הוא מחמת שהוא ממונו, או שישוד חיוב נזקי ממון הוא מחמת שלא שמר על ממונו שלא זיק.

א. צדדי החקירה ביסוד חיוב נזקי ממון - מחמת ש"ממונו" הזיק או מחמת חסרון "שמירה"

ראשית נעמיד את צדדי החקירה, במעט דקות יותר, וביתר הרחבה של שרשי הסוגיא, וכן ראיות נוספות שלא נגעו בהם כ"כ האחרונים.

החקירה הכללית בשורש החיוב שהתורה חייבה בנזקי ממון ידועה וברורה, ויש להדגיש, שכל הצדדים נאמרו רק לאחר שחידשה תורה שיש חיוב על נזקי ממונו, אבל אילולי שחייבה התורה בנזקי ממונו, ודאי שמסברא לא היינו מחייבים את בעל הממון כלל, אלא שעתה שהתורה באה וחדשה חיוב תשלום על נזקי ממונו של אדם, העמידו רבותינו שני צדדים יסודיים ביסוד החיוב, וגם בצדדים הללו עצמם יש כמה וכמה דרכים וכפי שנרחיב להלן, אך ראשית נעמיד את שתי השורשיים היסודיים.

הצד הראשון ביסוד החיוב הוא, שהחיוב הוא מחמת שזה "ממונו" של האדם, ולפיכך הבעלים חייב לשלם על הנזק שנעשה על ידי ממונו. והצד השני הוא, שהחיוב הוא מיסוד דיני "שמי" רה", ובהגדרה כללית, מחמת שהיה מוטל עליו לשמור ולא שמר, לכן הוא חייב.

ב. ב' דרכים בצד הראשון שיסוד החיוב מצד ש"ממונו" הזיק

ותחילה נדון בצד הראשון שיסוד החיוב מפני שממונו הזיק. ואמנם באמת יסוד החיוב הוא מפני שהדבר הוא ממונו, אבל בהגדרת החיוב, מדוע הוא חייב על זה, זה גופא ניתן להבין בשני דרכים.

דרך אחת, מכיון שממונו הזיק, הרי שמוטל על הבעלים להשלים את תוצאת הנזק, וכפי שנלמד מהפסוק "מכה בהמה ישלמנה" - ישלימנה, שבעל הממון צריך להשלים את הדבר. כלומר, מר, כל דבר שהוא ממוני, וממוני יצר מציאות של נזק, אני צריך להשלים את החסר שנעשה

החיות חידוש מול הויה מתמדת

המונע הגדול של מנוחת ההרגשה - תנודות קיצוניות

החיות במועדים מול החיות היום יומית

כאשר מגיעים המועדים, כל אדם מרגיש שיש לו חיות. אבל בחודשי החורף, חסרה כביכול חיות, והאדם מצפה למועדים, בכדי להרגיש חיות. בדברי רבותינו, מכונים חדשי החורף: זמן של שינה.

ודאי, שהציפיה למועדים היא דבר גדול. אבל יש תפיסה אחרת של חיים, שלפיה יש מעלה בימים הרגילים, יותר ממה שיש במועדים. בודאי שיש יותר קדושה בזמן המועדים. זה פשוט לדינא, זה פשוט בסברא, זה פשוט גם בהרגשה. אבל כל דבר בבריאה - יש לו גם צד הפוך. הבריאה בנויה באופן של דבר והיפוכו, זוהי צורת הבריאה. כל דבר בבריאה בנוי בסוד דבר והיפוכו: עץ הדעת טוב - ורע, עשה - ולא תעשה, אנכי ד' אלוקיך - לא יהיה לך. אם מצד אחד אנו מוצאים מעלה לימים טובים, מצד שני יש גם מעלה לימים הרגילים. ומי שמגיע לנקודת המעלה הזו, הוא חי כל השנה. מי שאינו מגיע לאותה נקודת מעלה - חי רק לפרקים. בשבת חודש ומועדים, יש לו חיות. אבל ביום יום, הוא פעם עולה פעם יורד, פעם נופל פעם קם.

אחרי המועדים, יש סכנת נפילה!

אמנם, אפשר להמשיך את קדושת המועדים גם לימות החול. ידועים דברי רבותינו, שמה שאנו אומרים בתפילה: 'השיאנו ד' אלוקיננו את ברכת מועדיך', הוא מלשון משא. שאנו מבקשים שנישא איתנו את קדושת המועדים, כל השנה כולה. אבל המציאות היא, שאצל רובא דע' - למא לא יכולה קדושת המועדים להאיר כל השנה כולה, אלא רק זמן קצר בלבד.

כאשר מגיעים ימים טובים, האור גדול שנשפע, עלול ליצור הפרעה בנפש האדם. הגמרא בבבא בתרא אומרת: 'שינוי וסת - תחילת חולי מעיים'. כלומר, כאשר האדם משנה את וסתו, משנה את הרגלי האכילה שלו, הוא תחילת חולי מעיים. כל שינוי שהאדם עושה, אפילו אם הוא שינוי לטובה, אפילו אם הוא שינוי של רוממות, אפילו אם הוא שינוי של דבר עליון, עצם השינוי מזעזע אותו, ויש בזה נקודה של סיכון.

למשל, כאשר סיפרו ליעקב אבינו ש'עוד יוסף חי', היה חשש שמכח הבשורה יוציא יעקב את נשמתו. לכאורה אין זה מובן: וכי יש לך בשורה טובה מזו? ובפרט, שלא היתה כאן רק בשורה על כך שיוסף בנו חי, אלא על כל חי העולם הבא של יעקב אבינו! הרי חז"ל אומרים שביד יעקב אבינו היה סימן, שאם לא מת אחד מבניו בחייו, מובטח לו שהוא בן עולם הבא, ואם ח"ו מישהו מת - אין לו הבטחה. עד עכשיו יעקב אבינו חשב שיוסף מת, וממילא הוא מופקע מכל תכלית החיים. ודווקא עכשיו כשהוא מתבשר שהוא בן עולם הבא, חוששים שהוא למות? הרי שאפילו דבר טוב, כאשר הוא בא באופן של קיצוניות, הוא מזיק לנפש.

כאשר מגיעים ימים טובים, אצל מי שאינו מרגיש כלום, אין לו חשש כזה. אבל אדם שעושה הכנה גדולה לימים האלה, כשמגיעים הימים - הוא מקבל איזה שהיא חיות, איזה שהיא רוממות. וכאשר עוברים הימים האלה, הוא נופל. כידוע, אם אדם נופל מכסא - זה קצת כואב. משולחן

- זה כבר יותר כואב. אם הוא נופל מהקומה העליונה יש בזה כבר סכנה.

עורי ר' דוד עמ' יג - יד), שהגדרת הדבר היא, שבעצם מכיון שהממון הזיק, היה צריך להטיל את החיוב על הממון עצמו שהזיק, אבל מכיון שזה דבר שלא יתכן במציאות, חידשה התורה, שמכיון שזה ממוני, אזי החיוב שהיה צריך להחיל על הממון חל על בעל הממון.

ד. דרך רביעית - המחויב בשמירת הדבר הוא מוגדר כבעלים ונחשב ש"ממונו שהזיק"

הדרך הרביעית, כפי שעולה מדברי ר' שמעון (סי' א) ועוד אחרונים, הגדרת הבעלות לענין נזקי ממונו אינו ככל דיני בעלים בחו"מ. אבל ההגדרה היא, שלגבי חיוב ממונו המזיק התורה הגדירה שה"בעלים" הוא לא מי שהממון בבעלותו בדיני חו"מ אלא מי שמוטל עליו לשמור על החפץ הוא מוגדר כבעלים לגבי חיובי נזיקין.

פרשת נח המשך מעמוד 1

הפשטת הדברים למעשה: האדם בעל בחירה הוא, לעומת זאת שאר הנבראים אינם בעלי בחירה. ואף הנבראים שלמעלה מן האדם, כלומר המלאכים, אינם מוגדרים כבעלי בחירה, וכמו שכתוב 'ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה' כלומר בין המלאכים שנקראים 'עומדים' ואינם בעלי בחירה.

והאדם שהוא הבעל בחירה הנו אחוז בשמים ובארץ, שכן מצד אחד 'הנשמה שנתת בי טהורה היא' זהו חלק ה'שמים' שבאדם. אך מצד שני האדם קרוץ חומר ובעל גוף הוא, וזהו חלק ה'ארץ' שבאדם.

זהו השלב הראשון.

השלב השני הוא, 'יחוד שמים וארץ'. לדוגמא: אדם סועד את ליבו בדבר מאכל וכוונתו באמת לשם שמים כדי שיתחזק גופו לעבודת הבורא, ויתר על כן לרומם את המאכל מדרגת צומח לדרגת ישראל. הרי שאדם זה פעל במעשיו 'יחוד שמים וארץ' דהיינו לרומם את הגשמיות ולהופכה לרוחניות. זהו דרגת 'נח איש צדיק'.

זה כנגד זה 'בני האלוהים' פעלו להיפך ממש, הם שמקורם מן השמים הגשימו את דרגתם והפכוה מדרגת שמים לדרגת ארץ, כוחם השמימי הפך להיות ארצי ונתגלה ב'בני הנפילים' שנתהוו על ידם.

בדורינו-סוף כל הדורות, שומא עלינו להזהר ולשמור את ה'נשמה הטהורה' שלא תסתאב ותשקע חלילה בתהומות הבלי העולם הזה. אדרבה ננצל אל השפע הגשמי הטוב שנתן לנו הבורא כדי להעלותו לדרגה רוחנית, וכמאמר אחד מגדולי המוסר: "הברכה היא לא אמצעי לאכילת הפרי, אדרבא הפרי נברא כאמצעי לשבח ולברך את הבורא על כל השפע הטוב אשר הנו משפיע עלינו". כמובן ענין האכילה היא רק דוגמא בעלמא, וממנה נשליך לכל שאר המציאות הגשמיות.

חיוניות האהבה עבור חינוך הילדים

סיבה נוספת שבגינה ההורים צריכים להעניק לילדיהם אהבה, היא סיבה חינוכית.

נבאר את הדברים. במסגרת הדברים שההורים צריכים להעניק לילדיהם, קיימים שני מימדים. מימד אחד חומרי, וחלקו נובע מכך שהילדים נולדים חסרי ישע, ועל כן עול הגידול שלהם מוטל על כתפי ההורים עם כל הכרוך בכך מבחינה גשמית. מימד נוסף שקיים בהורות, החובה של ההורים לבנות ולעצב את אישיותו של הילד, מה שמוגדר בלשונו: חינוך. ולשם מימד זה נצרכת אהבה בין ההורה לילד, וכפי שיבואר לפנינו.

הפסוק במשלי (ג, יב) אומר: "את אשר יאהב ד' - יוכיח". כלומר, כאשר האדם משוכנע שהמוכיח אותו הוא אהבו, ברוב המקרים הוא יקבל בקלות רבה יותר את התוכחה. לעומת זאת, אם האדם משוכנע שסיבת ההוכחה היא קנטרנות, שנאה, קנאה וכדומה, ישנו סיכוי קלוש שהוא יקבל את אותה תוכחה. נמצא, שללא אהבה בין ההורה לילד, הילד יתקשה לקבל את תוכחת ההורה והדרכתו.

אכן, ענין התוכחה הובא כדוגמא בלבד, אולם האהבה של ההורים נצרכה עבור כל הכרוך בחינוך הילדים. וכפי שהארכנו למעלה לבאר, שעצם החינוך הינו שלב שני, וקודם לזה חייבים לייסד את השלב הראשון שהוא הקשר והאהבה ההדדיים בין ההורים לילדים, שמהווים כגשר ביניהם. [והמשלנו זאת למים הנמצאים בכינרת, ועל מנת שיגיעו לבינתנו, צריכים אנו לבנות צינור שדרכו יעברו המים. ובנמשל שהוא החינוך, כאשר הורים מעוניינים להעניק לילדיהם חינוך, תחילה עליהם לבנות אהבה כלפי הילדים, על מנת שתשמש כצינור שדרכו יהיה ניתן להעביר לילד את החינוך].

כאשר משה רבינו רצה לבנות את המשכן, עלה בדעתו לבנות תחילה את הכלים, ולאחר מכן את המשכן. אמר לו בצלאל: אם נבנה את הכלים קודם המשכן, היכן נניח את הכלים עד שתסתיים בניית המשכן? תחילה יש לבנות את המשכן, ולאחר מכן נבנה את כליו! ואכן, משה רבינו הסכים עם דעתו של בצלאל, ואף שיבחו על כך.

כן הוא אף בענין החינוך, אם נבנה את תכולת הכלי ללא הכלי, הרי שלא יהיה לנו מקום להניח את התכולה. ומכיון שהכלי דרכו אנו מחנכים הוא האהבה, ברור הדבר שתחילה אנו צריכים לבנות ולייסד את האהבה, ורק לאחר מכן נוכל להעניק את התכולה שהוא החינוך עצמו. המשך בעמוד 5

מוסר

חשיבות המוסר ועבודת המידות

לא רק בדורנו ענין עבודת הלב והמידות הוא ענין זניח. רואים אנו זאת כבר בדורם של רבותינו הראשונים.

בספר 'חובות הלבבות' בהקדמה, תמה מדוע אצל רוב בני דורו, דור הראשונים, ענין חובות הלבבות - כמו שהוא קרא לספרו - אינו תופס מקום.

והוא ממשיך ואומר: התבוננתי, אולי הדבר אינו כתוב בתורה הקדושה, אולי הוא לא כתוב בנביאים ובדברי חז"ל הקדושים, אולי אין בזה מצוות עשה, וכאן הוא מאריך [וראוי לכל אחד לעיין שם] להוכיח שהדברים אכן מפורשים בתורה הקדושה, מפורשים ברבותינו הנביאים, מפורשים בגמרא ובמדרשים. ולפיכך הוא תמה מדוע ענין שמפורש בתורה, בנביאים, בכתובים ובחז"ל - נדחק הצידיה.

אם היינו סבורים שזו בעיה של הדור האחרון, היינו צריכים לבדוק מה השתנה בין הדור הקודם לדור הזה. אבל כיון שברור הדבר שזו איננה בעיה רק של הדור האחרון, אלא זו בעיה שקיימת כבר מאות רבות של שנים ואף יתר על כן, בהכרח מבינים אנו שהבעיה היא בעיה פנימית, לא בעיה מקרית שנובעת מכך שנשתכח משהו בתקופה האחרונה.

יסוד הדברים נעוץ במה שהזכרנו לעיל.

נצייר לעצמנו אדם של"ע עבר מחלת שכחה. הוא קם בבוקר הראשון לאחר המחלה ואינו זוכר על איזו יד מניחים תפילין, ימין או שמאל. הוא מיד שואל את בני ביתו על איזו יד מניחים, והאם הוא ימני או שמאלי וכו'.

מדוע ברור לו שעליו להניח תפילין, ואת זה אינו שוכח לשאול? כי מצות תפילין היא מצוה חשובה בעיניו, הוא מבין שזהו האות בין בני ישראל לאביהם שבשמים, ומי שאינו מניח תפילין [לחלק מהשיטות אפילו בפעם אחת] הרי הוא בכלל "קרקפתא דלא מנח תפילין", ולכן הוא חושש מאד לבל יחסיר אפילו פעם אחת, ומשתדל בכל כוחו לזכור להניח תפילין.

כלומר, הערך שלו לקיום מצות תפילין הוא ערך עליון, ולכן הוא זוכר. משא"כ כאשר אדם לא מעריך דבר, באופן טבעי הוא ישכח אותו.

ההסתכלות הרווחת היא, שבנין נפשו של האדם הוא ענין צדדי בחייו. ישנו בן תורה השואף להוציא כתב הסמכה בהוראה או בדיינות. לשם כך הוא מקדיש שנתיים תמימות ללימוד החומר הנדרש, ובשנתיים הללו אין לו זמן ללמוד מוסר. אחרי שיגמור ויקבל הסמכה - אז בלי נדר יקבע זמן ללימוד המוסר. למה? כי התעודה שיקבל, חשובה בעיניו יותר מעסק העבודה

המשך מעמ' 3

ואם הוא נופל ממאה קומות - אם הוא יישאר חי, זה ממש מעשה ניםים. כך גם ברוחניות: ככל שהדבר הוא יותר עליון ככל שהאדם התעלה יותר, כך הופכות התנודות שלו להיות קיצוניות. ובתנודות קיצוניות - יש סכנה גדולה. לא רק החשש מפילה, אלא עצם התנודה, אפילו שהיא לטובה - קשה לנפש. אע"פ שמדובר בקדושת ימים טובים, מכל מקום זה קשה לנפש.

ולכן, בכדי שנוכל לקבל את קדושת הימים הנעלים, צריך ראשית כל לחיות חיות רוחנית גם בימים כביכול הפשוטים, ולהרגיש את נקודת הפנימיות השונה שיש בהם.

חינוך ילדים

המשך מעמוד 4 כאשר חינוך אינו מוענק בכלי של אהבה, דומה הדבר לאדם השופך מים מקנקן כאשר אין כוס תחתיו, שסופם להישפך לארץ. אף חינוך המוענק ללא כלי קיבול של אהבה, סופו לרדת לטמיון [ועל אף שיש בחינת 'שמאל דוחה וימין מקרבת', אולם גם ה'שמאל דוחה' צריכה לנבוע מתוך אהבה].

נמצינו למדים, שישנן שתי מטרות שעבורן נצרכת האהבה של ההורים (לילד: א) האהבה היא כעין המזון של נפש הילד. ב) האהבה נצרכת ככלי להענקת החינוך. אכן, המטרה הראשונה אינה שייכת לתפקיד ההורים כמחנכים, אלא היא מוטלת עליהם מעצם מעמדם כהורים אשר צריכים להעניק לילדים את צרכיהם, ומכיון שהנפש רעבה לאהבה כפי שהגוף

על עצמו. ממילא, באופן טבעי הוא ישכח מעבודה זו, וגם כשיזכור - ידחיק את הדברים הצידה.

צריך להבין שבנקודה זו נעוץ שורש העבודה הפנימית!

אם את השלב הזה לא עברנו - אי אפשר להמשיך הלאה. אם היחס שניתן מראש לדברים הוא יחס של דבר שולי, דבר צדדי - הרי שנמשיך ללמוד וללמוד, ובמחילה נמשיך לשכוח ולשכוח, כי הרי אין סיבה שנזכור! אדם אינו זוכר מספר טלפון שהתקשר אליו במקרה כדי לברר דבר מסויים, אבל הוא זוכר היטב את מספר הטלפון בביתו. ולא רק מחמת ריבוי הפעמים שהתקשר לשם, אלא מחמת שהוא **רוצה** לזכור, כי הוא יודע שהמספר נצרך לו.

אם יהיה ברור לאדם שהוא צריך לזכור את הדברים שנלמד עתה - הוא יזכור אותם! אדם שלומד למבחן, מחפש שיטות בכל מיני אופנים איך לגרום לעצמו לזכור. הוא עושה לעצמו סימן שדבר פלוני מזכיר פלוני, מחמת שברור לו שהוא לומד בכדי לזכור, ואם ילמד ולא יזכור הוא לא יעבור את המבחן, ולפי דעתו שלומד עבור המבחן, אם ישכח את מה שלמד - הרי שסתם למד.

אם המטרה מראש היא ללמוד בכדי לזכור - הרי שצורת הלימוד צריכה להיעשות בצורה אחת, ואם הלימוד הוא בכדי ללמוד ולא אכפת ששוכחים - הרי אפשר לעבור על כל הספר ואף לחזור עליו מתחילתו עד סופו פעם אחר פעם, ושוב לשכוח.

אלא שמעתה שומה עלינו להתבונן: אם בתחילת הספר מייסד לנו רבינו הרמח"ל שהבעיה איננה שאנשים אינם יודעים אלא שהם יודעים ושוכחים, א"כ כיצד מגיעים למצב שלא שוכחים?

אפשר להציע כמובן הרבה עצות, כגון: לתלות שלטים, או להדביק על השעון איזו שהיא מדבקה שתזכיר את הענין, ועוד שיטות שונות ומגוונות המוכרות לכולנו.

אמנם, כל השיטות הללו, צריך להבין שהן שיטות חיצוניות לאדם חולה, אבל ישנן שיטות פנימיות. אף אחד לא תולה בבית שלו שלט: "צריך לאכול ארוחת בוקר"... כי גם בלאו הכי הוא זוכר. אנשים שמעשנים סיגריות - אין צורך להזכיר להם.

אם כן, עלינו להבין כיצד מגיעים למצב שבאופן טבעי נזכור את ענין העבודה. אם הגענו למצב כזה, הרי שאת רוב הבעיות כבר פתרנו. כי אם שורש הבעיה נעוץ בכך שהאדם אינו זוכר ולא שאינו יודע, א"כ אין צורך בעיקר ללמוד אלא בעיקר לזכור, והרי שמחפשים אנו דרך לזכור [להלן יבואר אי"ה שישנה בעיה לא רק בזכירה, אלא אף בעצם הידיעה].

מהי, אפוא, הדרך הנכונה לזכור?

רק שהרכב לא יסע אלא להיפך כל מערכת ההנעה תיהרס.

זוהי דוגמא לחשיבות הכרת סוג הקלט הנכון, אך כמובן שגם הכרת הפלט שאנו אמורים להפיק חשובה. לדוגמא ישנו מפעל ובתוכו מכונות, האם זהו מפעל לייצור מצות או אולי לחם, אולי זהו מפעל לייצור מוצרי מתכת. צריך לדעת מה המפעל הזה אמור להפיק.

אדם שלא מכיר את עצמו לא יודע מה סוג הקלט הנכון שהוא אמור לקלוט אל נפשו, וכן הוא אינו מודע לפלטים שהוא אמור להפיק מעצמו. ולכן צריך ללמוד ולחקור ולדרוש ממה אני ניזון? ממה אני יונק? מה אני אמור להפיק?

על-אף שלכולנו יש נפש, אך אין נפש הדומה לח־ברתה. ישנם כמובן דברים ששווים לכולנו בבליעה ופליטה, אך ישנם את הנימים היותר דקים שמש־תנים מנפש אחת לרעותה. אין אדם הדומה לחברו באופן מוחלט, לכל אחד יש את המיניון הדק שלו, את הצורה הדקה שלו, מה הוא צריך להכניס לתו־כו, ומה הוא צריך להוציא מתוכו. ואם-כן כל אחד צריך להכיר את עצמו, מה הוא צריך לבלוע ומה הוא צריך לפלוט.

ולכן אם אדם יבלע דבר שהוא לא צריך לב־לוע ממילא תחסר לו החיות, ואף חלילה להיפך הבליעה הזו עלולה להזיק לו. ומאידך אם אדם יפלוט או ייצר את מה שהוא לא צריך לעשות, *המשך שבוע הבא*

הניסיון להכיר את הנפש הוא לא ניסיון חדש, כיוון שלמעשה כל דברי רבותינו ז"ל ובעיקר דבריהם העוסקים בפנימיות התורה הקדושה, הם עוסקים בעומקם בללמוד ולהכיר את נפש האדם.

הדברים שיכתבו בספר זה הם אינם רעיון אישי או בנין עצמי, אלא כל הדברים כולם מיוסדים על דברי רבותינו אחד לאחד. כל מאמצינו בספר זה הוא להשתדל להסביר לבאר ולהרחיב. אך יסוד מוסד הוא ששורשי כל הנידונים בספר זה הם **אינם** פרי הגיוני האישי אלא דברי רבותינו ז"ל בלבד.

נפש האדם הוא בעצם הדבר היחיד שממנו האדם לא יכול להיפרד לעו־לם, מכל שאר הדברים בין אם זה אישה ילדים עבודה ובית או כל רכוש אחר, קשר האדם לכלל הדברים הללו הוא זמני, יש זמנים שהוא מחובר אליהם ויש זמנים שלא. אולם עם נפשו נמצא האדם תמיד, פעמים שהוא יותר מודע לה ופעמים שהוא פחות מודע לה, אך לעולם הוא נמצא עם נפשו.

הלימוד של הנפש הוא בעצם ללמוד מהו ה־'אני', וה־'אני' הזה נמצא אצלנו בתמידיות. אם האדם לא מכיר את עצמו [אף שבעומק לעולם לא נכיר את עצמנו בשלמות], אזי האדם חי בעצם במהלך של חיים שיש את עצם ה־'אני' - את הנפש, רק שהוא לא יודע כיצד לתחזק לכוון ולהנהיג אותה.

כמו לכל נברא בבריאה גם לנפש יש תכונה שהיא קולטת קלט מסוים ופולטת פלט מסוים. לדוגמא: מכונית קולטת דלק ופולטת את תנועת הרכב. אולם צריך לדעת איזה סוג דלק לתת לרכב כקלט על מנת שהרכב יוכל לתת את הפלט הרצוי. כי אם למשל אדם שוכר רכב מחברת השכרה, והוא לא בריר באיזה סוג דלק צריך לתדלק אותו, וכידוע כל רכב מובנה לקבל רק סוג אחד של דלק [לכל היותר שניים]: בנזין על סוגיו, סולר או גז. ואם במקרה הוא ימלא סולר במקום בנזין, התוצאה ידועה לכל, לא

שאלות ותשובות

אך בקצרה ממש: ילד מכיל בקרבו שני הפכים, מצד אחד יש בו 'תמימות ופשטות' ומצד זה נוטה הוא לציית להוריו ומוריו.

ואמנם מצד שני אין לו את 'ממשלת הדעת' המושלת על התשוקות והרצונות הבלתי ראויים, ומצד זה מתגלה בו ענינו של 'יצר לב האדם רע מנעוריו'.

שאלה: האם זה נכון שילד מצד טבעו נוטה יותר לרע, ורק מצד היראה שיש לו מהוריו ומחנכיו כובש הוא את רצונותיו הרעים?

תשובת הרב: ילד מכיל בקרבו 'דבר והפכו'.

מצד אחד 'יצר לב האדם רע מנעוריו', מצד שני 'אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן' (שבת דף קיט עמוד ב). הסוגיא רחבה עד למאד.